

Sytuacja społeczno-zawodowa osób w wieku 18–24 lata w ostatnim 30-leciu

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Kontynuujący naukę w szkole lub na uczelni	2
Pracujący zarobkowo	2
Pracujący zarobkowo w grupie wiekowej 18–24 lata – ogółem	2
Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin	3
Prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą	4
Robotnicy wykwalifikowani	5
Specjaliści z wyższym wykształceniem i kierownicy	5
Pozostali pracownicy umysłowi, fizyczno-umysłowi, technicy, pracownicy usług	6
Nieuczący się i niepracujący zarobkowo	7
Nieuczący się i niepracujący zarobkowo – ogółem	7
Bezrobotni	8
Renciści	9
Zajmujący się prowadzeniem gospodarstwa domowego	10
Niepracujący zarobkowo z innych powodów	11
Podsumowanie	11

Osoby w wieku 18–24 lata, czyli będące w początkowej fazie dorosłego życia, niezmiennie budzą zainteresowanie badaczy. Zgromadzone przez CBOS zbiory danych pozwalają na przyjrzenie się tej kategorii wiekowej w dłuższej perspektywie. Na wstępie warto dodać, iż grupa wiekowa 18–24 lata, mimo iż wydaje się istotna z punktu widzenia przewidywań rozwoju sytuacji w kraju, to jednocześnie jest relatywnie mało liczna (w szczególności w porównaniu z liczbą osób w wieku poprodukcyjnym), a ponadto w ostatnich latach maleje zarówno jej liczebność, jak i udział w populacji ogólnej (tab. 1). Z tego też względu bardziej pogłębione analizy danych pochodzących z comiesięcznych badań CBOS realizowanych na próbach reprezentatywnych dla ogółu dorosłych Polaków możliwe są tylko dzięki agregacji zbiorów.

TABELA 1

Stan na 31 XII w roku:	Osoby w wieku 18–24 lata w Polsce		
	w tysiącach	jako odsetek ogółu ludności Polski	jako odsetek dorosłej ludności Polski (w wieku 18+)
1989	3585	9,4	13,4
1990	3675	9,7	13,6
2000	4433	11,6	15,3
2005	4510	11,8	14,9
2010	3885	10,1	12,4
2015	3242	8,4	10,3
2019	2771	7,2	8,8
2020	2689	7,0	8,6

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W niniejszym opracowaniu przeanalizowana została sytuacja społeczno-zawodowa osób w wieku 18–24 lata na przestrzeni ostatnich ponad trzydziestu lat¹. W badaniach CBOS respondenci określają swoją sytuację odpowiadając na pytanie „Do której z wymienionych grup zaliczył(a)by się Pan(i) ze względu na swoją obecną sytuację?” i wybierając spośród szesnastu kategorii².

¹ Prezentowany komunikat bazuje na rocznych zestawieniach powstałych w wyniku agregacji zbiorów z dwunastu comiesięcznych badań zrealizowanych w danym roku kalendarzowym i obejmuje okres od roku 1989 do 2020.

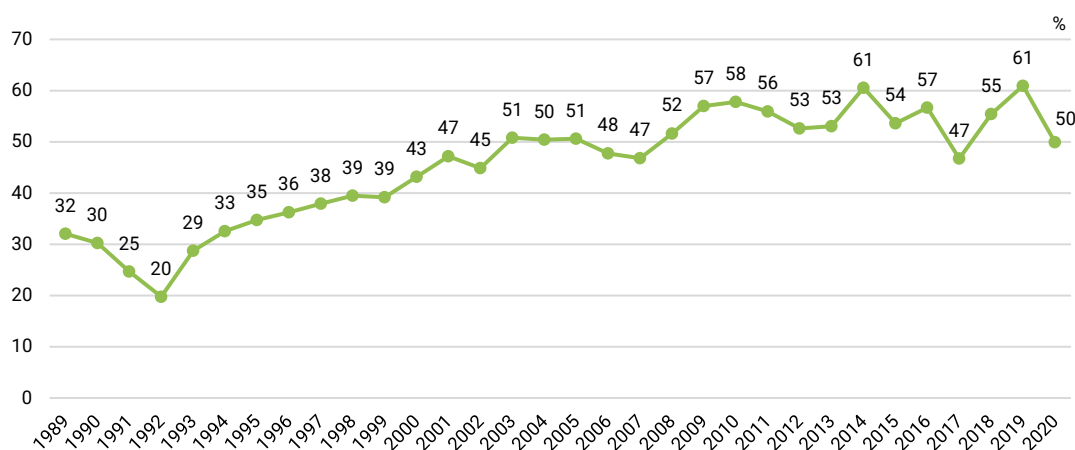
² W ciągu blisko czterdziestu lat działalności CBOS lista kategorii podlegała korektom. W niniejszym opracowaniu przedstawiono tylko te grupy społeczno-zawodowe, dla których możliwe są porównania.

KONTYNUUJĄCY NAUKĘ W SZKOLE LUB NA UCZELNI

W 1989 roku blisko co trzeci badany w wieku 18–24 lata (32%) deklarował, że jest uczniem lub studentem. W kolejnych trzech latach ten odsetek systematycznie spadał i w efekcie w roku 1992 zaledwie co piąty respondent z tej grupy wiekowej kontynuował naukę. W następnych latach udział kontynuujących naukę w grupie wiekowej 18–24 lata systematycznie rósł i od roku 2000 największa część tej kohorty zaliczała się do uczniów lub studentów. Trend wzrostowy w zasadzie wyhamował w drugiej dekadzie XXI wieku osiągając poziom przekraczający 50%, a dane uzyskiwane w ostatnich kilku latach podlegają corocznym wahaniom.

CBOS

RYS. 1. Kontynuujący naukę w grupie wiekowej 18–24 lata

Przez cały okres objęty analizami naukę częściej kontynuowali młodzi mieszkańcy miast niż wsi. Kontynuowanie nauki na ogół nieco częściej deklarowały też kobiety niż mężczyźni (istotne statystycznie różnice odnotowaliśmy w latach 1995, 1998, 2000, 2002–2004, 2006–2007, 2010–2014, 2016–2017).

PRACUJĄCY ZAROBKOWO

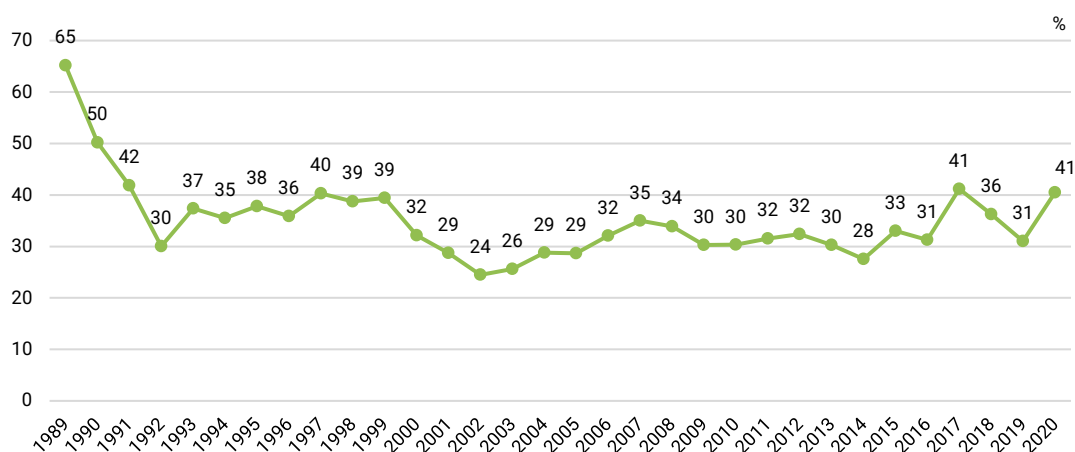
Pracujący zarobkowo w grupie wiekowej 18–24 lata – ogółem

Aktywność zawodowa w grupie wiekowej 18–24 lata od 1989 roku ulegała znaczącym zmianom. W 1989 roku blisko dwie trzecie badanych w tym wieku (65%) deklarowało, że najlepiej opisuje ich sytuację praca zarobkowa. W roku 1990 jeszcze połowa tej kohorty pracowała zarobkowo, ale w roku

następnym już tylko 42%. W kolejnych latach odsetek pracujących oscylował wokół jednej trzeciej, przy czym najniższy poziom aktywności zawodowej w tej grupie badanych odnotowaliśmy w latach 2002–2003 (odpowiednio 24% i 26%), a najwyższy – w latach 2017 i 2020 (po 41%).

CBOS

RYS. 2. Pracujący zarobkowo w grupie wiekowej 18–24 lata

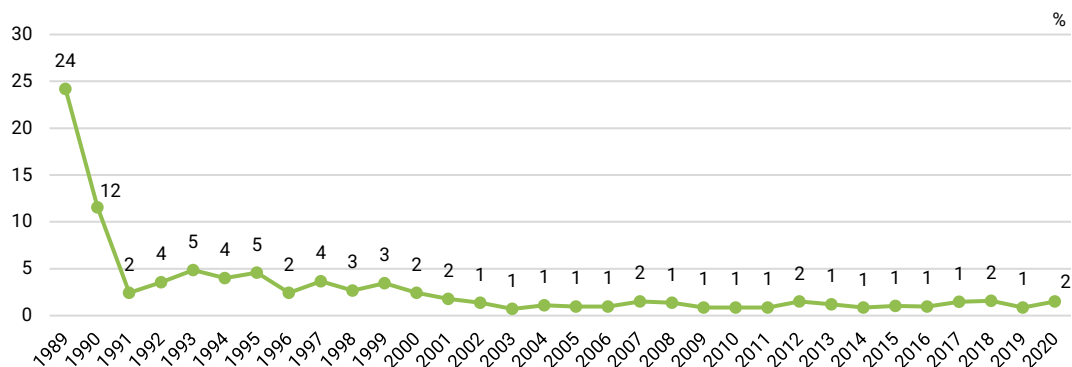

W ciągu ponad 30 lat działalności badawczej CBOS kategorie charakteryzujące aktywność ekonomiczną Polaków zmieniały się. Niektóre grupy zawodowe są jednak od roku 1989 definiowane w ten sam sposób, co umożliwia prześledzenie zmian w długim okresie, obejmującym końcówkę PRL, transformację ustrojową i okres, w którym Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Przedstawia to dalsza część tego opracowania.

Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin

W 1989 roku blisko co czwarty badany w wieku 18–24 lata (24%) określał się jako rolnik indywidualny lub członek rodziny pomagający w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego. W roku 1990 odsetek ten spadł o połowę (do 12%), a następnie do poziomu nieprzekraczającego kilku procent. Spadek odsetka respondentów deklarujących się jako rolnicy indywidualni lub pomagający im członkowie rodzin na początku transformacji ustrojowej wiąże się z pojawieniem się szybko rosnącej procentowo kategorii „bezrobotni”. Najprawdopodobniej zatem na wsi *de facto* panowało ukryte bezrobocie, które ujawniło się wraz z możliwością zarejestrowania się jako osoba bezrobotna i uzyskania świadczeń z tego tytułu.

RYS. 3. Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin w grupie wiekowej 18–24 lata

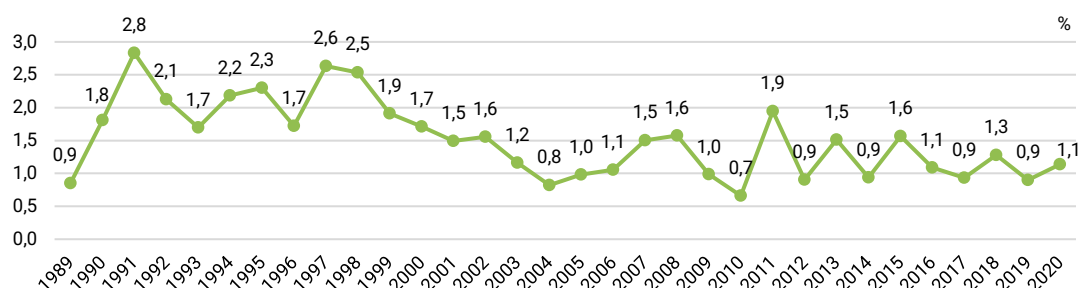

W badaniach CBOS jako rolnicy indywidualni lub pomagający im członkowie rodzin na ogół częściej określali się młodzi mężczyźni niż kobiety.

Prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą

Mimo iż prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej zawsze było doświadczeniem niewielkiego odsetka osób z grupy wiekowej 18–24 lata (maksymalnie 3% badanych w latach 1991, 1997–1998), to generalnie można mówić, iż minimalnie częściej niż w innych okresach miało to miejsce w latach 1990–2000, kiedy ten odsetek kształtował się na poziomie nie niższym niż 1,5%. Od roku 2017 bycie przedsiębiorcą deklaruje mniej więcej co setny badany w wieku 18–24 lata.

RYS. 4. Prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą w grupie wiekowej 18–24 lata

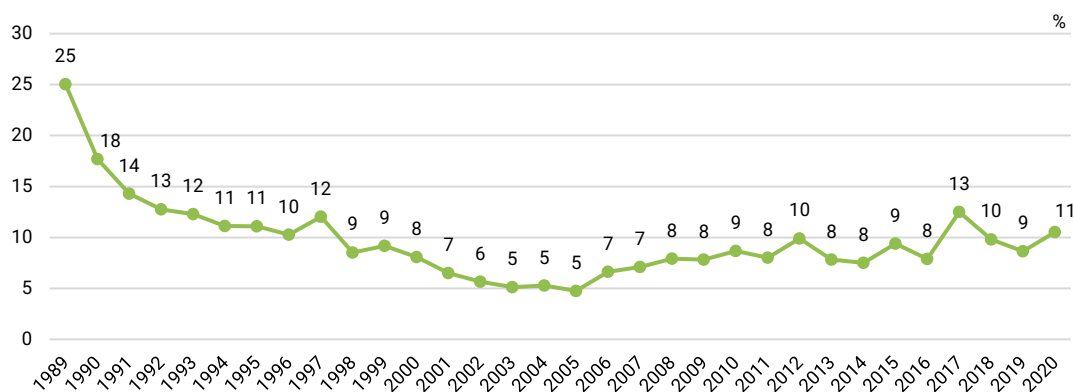
Na ogół w badaniach CBOS prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej częściej deklarowali młodzi mężczyźni niż kobiety.

Robotnicy wykwalifikowani

W latach 90. XX wieku i na przełomie wieków notowaliśmy systematyczny spadek odsetka osób w wieku 18–24 lata określających się jako robotnicy wykwalifikowani. W efekcie o ile w roku 1989 co czwarta osoba w tym wieku (25%) zaliczała się do kategorii robotników wykwalifikowanych, to w latach 2003–2005 określał się już tak tylko co dwudziesty badany (5%). Po zapaści na początku XXI wieku od 2006 roku rozpoczęła się odbudowa tej kategorii zawodowej wśród ankietowanych w wieku 18–24 lata i w ostatnich latach jej udział kształtuje się na poziomie ok. 10%. Przez cały okres objęty analizami w tej grupie zawodowej zdecydowanie dominowali mężczyźni.

CBOS

RYS. 5. Robotnicy wykwalifikowani i brygadziści zatrudnieni poza rolnictwem i leśnictwem w grupie wiekowej 18–24 lata

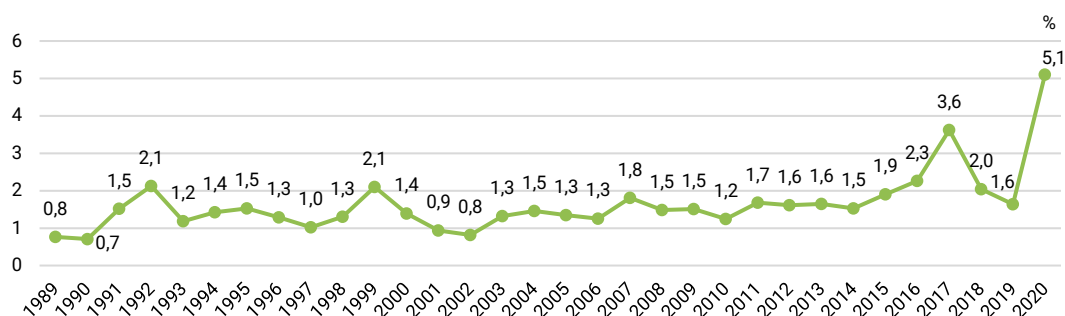

Specjaliści z wyższym wykształceniem i kierownicy

Po transformacji ustrojowej ogólna aktywność zawodowa młodych ludzi w wieku 18–24 lata spadła, nie dotyczy to jednak odsetka osób wykonujących specjalistyczne prace wymagające wyższego wykształcenia lub zajmujących stanowiska kierownicze. Co prawda, jest to grupa niezbyt liczna w omawianej kohorcie, choćby ze względu na wymogi dotyczące wykształcenia i czas potrzebny na jego zdobycie.

CBOS

RYS. 6. Specjaliści z wyższym wykształceniem i kierownicy w grupie wiekowej 18–24 lata

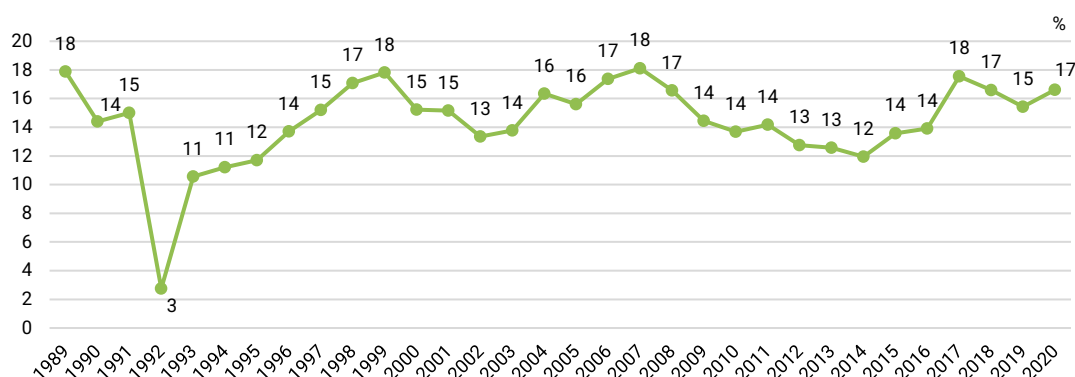

Pozostali pracownicy umysłowi, fizyczno-umysłowi, technicy oraz pracownicy usług

Odsetek badanych określających się jako pracownicy umysłowi (z wyłączeniem kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem), specjaliści średniego lub niższego szczebla, fizyczno-umysłowi, technicy lub pracownicy usług przez niemal cały okres od 1989 roku utrzymywał się na zbliżonym, kilkunastoprocentowym poziomie. Jedynym wyjątkiem jest rok 1992, w którym nastąpił spadek do zaledwie 3%, co miało związek ze znaczącym wzrostem odsetka bezrobotnych w tej grupie wiekowej.

CBOS

RYS. 7. Pozostali pracownicy umysłowi i fizyczno-umysłowi, technicy, pracownicy usług w grupie wiekowej 18–24 lata

Do kategorii obejmującej pracowników umysłowych (z wyłączeniem kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem), pracowników fizyczno-umysłowych, techników i pracowników usług przez cały okres objęty analizami znacznie częściej zaliczały się kobiety niż mężczyźni.

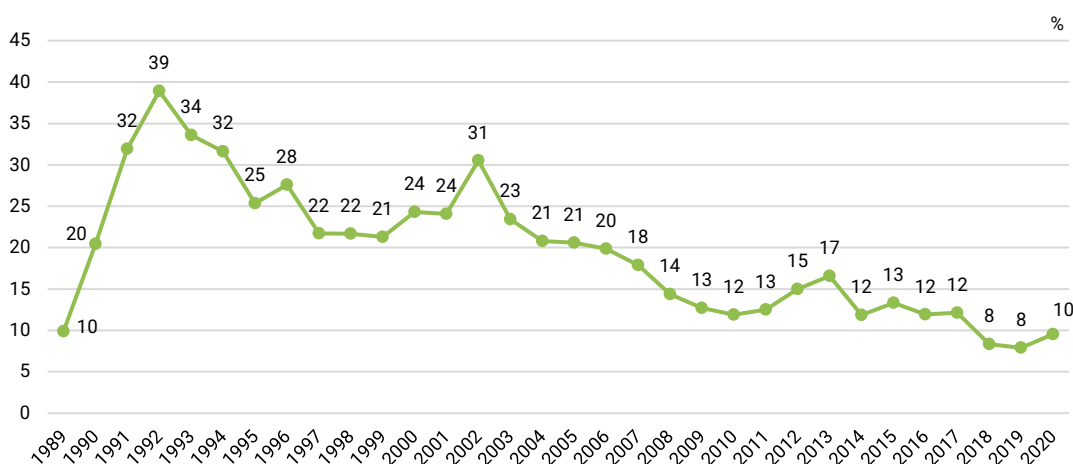
NIEUCZĄCY SIĘ I NIEPRACUJĄCY ZAROBKOWO

Nieuczący się i niepracujący zarobkowo – ogółem

Najwyższe wartości wskaźnika nieaktywności młodzieży w wieku 18–24 lata przypadają na początek transformacji ustrojowej. W roku 1992 niemal dwie piąte (39%) badanych z tej grupy nie uczyło się, ani nie pracowało (NEET³). W latach 1993–1997 grupa ta stopniowo zmniejszała się do poziomu niewiele przewyższającego jedną piątą. Po okresie względnej stabilizacji w latach 1997–2001 w roku 2002 nastąpił incydentalny wzrost tego odsetka do 31%, by w następnym roku wrócić do poprzedniego poziomu, który utrzymywał się do roku 2005. W latach 2006–2010 ponownie zaznaczył się trend malejący, w latach 2012–2013 nastąpił niewielki wzrost, a następnie deklaracje badanych utrzymywały się na poziomie bliskim 10%.

CBOS

RYS. 8. Nieuczący się i niepracujący zarobkowo w grupie wiekowej 18–24 lata

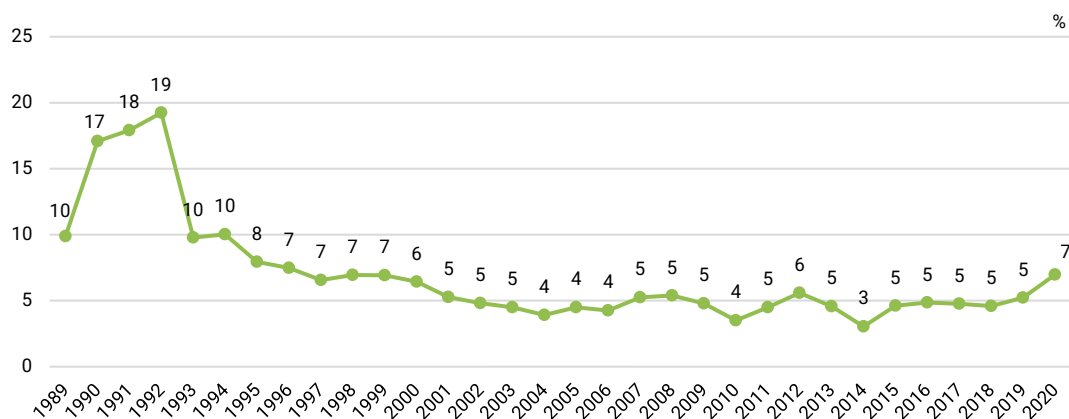
Podobnie przebiega też linia trendu obrazująca w kolejnych latach odsetek młodych ludzi, którzy nie uczą się i są bierni zawodowo, czyli nie pracują zarobkowo, ale i nie deklarują się jako osoby bezrobotne (z definicji gotowe do podjęcia pracy). Najwięcej takich osób odnotowaliśmy w latach 1990–1992 (maks. 19% w 1992 roku). W roku 1993 ich odsetek w porównaniu z rokiem 1992 zmniejszył się niemal o połowę (do 10%). Słabnący trend spadkowy doprowadził następnie do stabilizacji tego wskaźnika w XXI wieku na poziomie ok. 5%. Pandemiczny rok 2020 przyniósł

³ NEET – ang. not in employment, education or training, czyli młodzież pozostająca poza sferą zatrudnienia i edukacji, w tym bezrobotni.

nieznaczny wzrost (do 7%), trudno jednak ocenić, czy jest to zjawisko incydentalne, czy też będzie kontynuowane w bieżącym roku. W ciągu ostatniego trzydziestolecia częściej do tej grupy zaliczały się kobiety niż mężczyźni.

CBOS

RYS. 9. Nieuczący się i bierni zawodowo* w grupie wiekowej 18–24 lata

* Bierni zawodowo – niepracujący zarobkowo, którzy nie deklarują się jako osoby bezrobotne

W dalszej części przedstawiono dane dotyczące poszczególnych kategorii osób nieuczących się i niepracujących zarobkowo.

Bezrobotni

Od roku 1990 największą część nieuczących się i niepracujących zarobkowo w grupie wiekowej 18–24 lata stanowią badani deklarujący się jako osoby bezrobotne. Warto tu przypomnieć, iż – stanowiąca część pakietu ustaw tzw. planu Balcerowicza – ustawa z dnia 29 grudnia 1989 roku o zatrudnieniu⁴ pozwalała zarejestrować się jako osoba bezrobotna i uzyskiwać z tego tytułu zasiłek w wysokości nie niższej od najniższego wynagrodzenia m.in. osobom, które dotychczas nie pozostawały w stosunku pracy oraz absolwentom, którzy dotychczas nie pracowali.

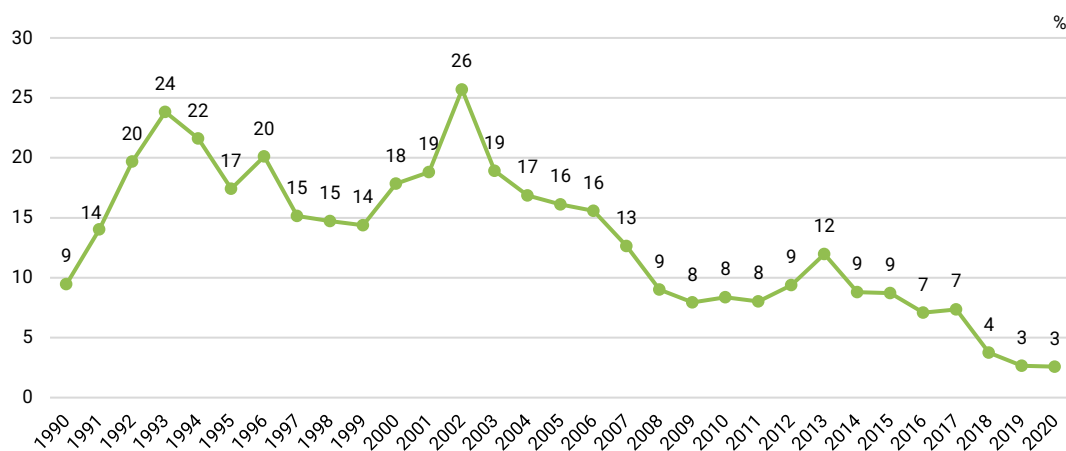
W roku 1990 bycie osobą bezrobotną zadeklarowało 9% badanych z grupy wiekowej 18–24 lata. W kolejnych trzech latach odsetek ten systematycznie rósł (do 24% w roku 1993), a następnie stopniowo obniżał się i osiągnął poziom 15% w latach 1997–1998 i 14% w roku 1999. W roku 2000 nastąpił jednak kolejny wzrost (do 18%), który obserwowaliśmy do roku 2002, kiedy to odsetek

⁴ Ustawa weszła w życie z dniem ogłoszenia (Dz.U. 1989 nr 75 poz. 446).

bezrobotnych w tej grupie wiekowej osiągnął najwyższy poziom (26%). Znaczący spadek odsetka badanych określających się jako osoby bezrobotne nastąpił już jednak w roku 2003 (do 19%) i utrzymywał się w latach 2004–2008, czyli po wejściu Polski do UE. Przez kolejne lata od roku 2008, z wyjątkiem roku 2013, poziom deklarowanego bezrobocia w tej grupie wiekowej nie przekraczał 9%. Jednocześnie od roku 2016 nastąpiły kolejne spadki, w efekcie czego w latach 2019–2020 odnotowaliśmy najniższy po roku 1989 poziom deklarowanego bezrobocia (po 3%) w tej grupie wiekowej.

CBOS

RYS. 10. Bezrobotni w grupie wiekowej 18–24 lata

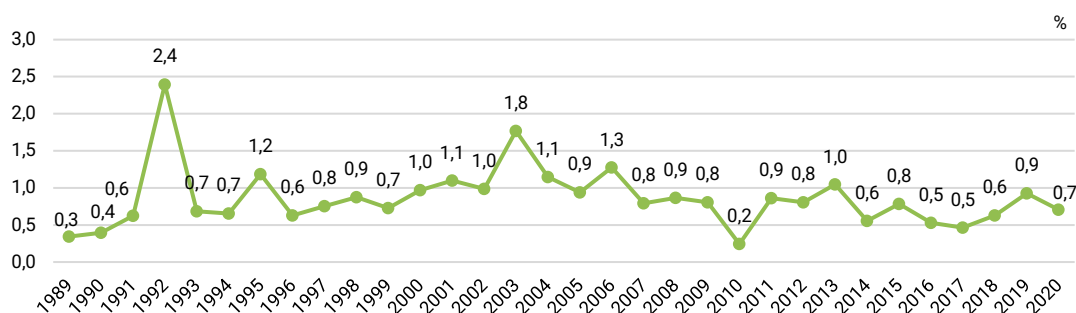
Warto dodać, iż w latach 1993, 2002, 2003 i 2013, a więc kiedy notowaliśmy wzrosty bezrobocia w grupie wiekowej 18–24 lata, znacznie częściej jako bezrobotni deklarowali się mężczyźni niż kobiety. W pozostałych latach różnice pomiędzy płciami były nieistotne statystycznie. Ponadto w latach 1991–2013, z wyjątkiem roku 2011, bezrobocie znacznie częściej deklarowali młodzi ludzie mieszkający na wsi niż ich rówieśnicy z miast.

Renciści

Odsetek badanych w wieku 18–24 lata będących rencistami kształtuje się przez cały okres objęty analizami na poziomie ok. 1% (odnotowane różnice są nieistotne statystycznie).

CBOS

RYS. 11. Renciści w grupie wiekowej 18–24 lata

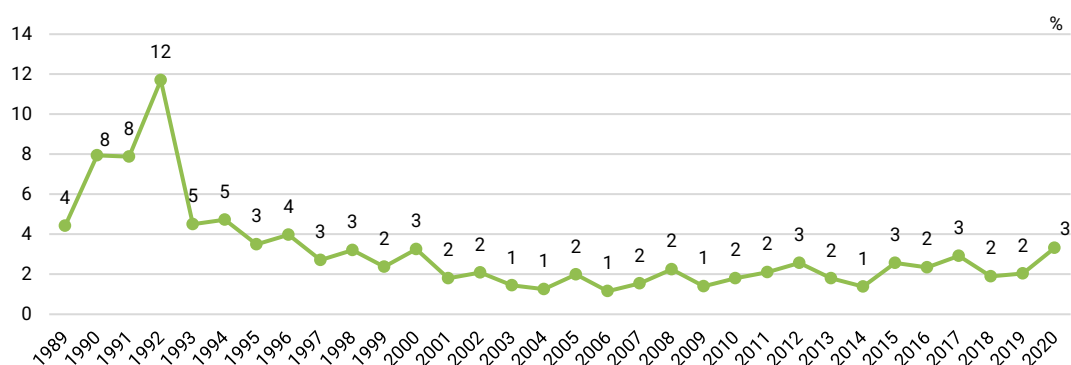

Zajmujący się prowadzeniem gospodarstwa domowego

W porównaniu z początkiem okresu transformacji ustrojowej (1990–1993) spadł odsetek badanych w wieku 18–24 lata deklarujących, że ich głównym zajęciem jest prowadzenie gospodarstwa domowego, i od roku 1997 nie przekracza on 3%. Najprawdopodobniej odnotowane zmiany są przede wszystkim efektem kontynuacji nauki przez większą część analizowanej grupy wiekowej. Jakiś wpływ może mieć także późniejsze podejmowanie decyzji o zawieraniu związków małżeńskich i rodzicielstwie.

CBOS

RYS. 12. Osoby zajmujące się prowadzeniem gospodarstwa domowego w grupie wiekowej 18–24 lata

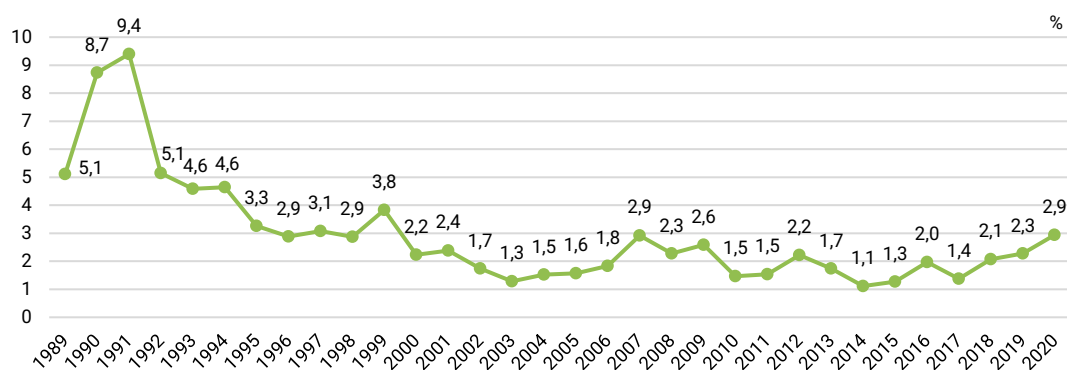
Warto dodać, iż przez cały okres objęty analizami do tej grupy zaliczały się głównie kobiety. Jednocześnie w rekordowym roku 1992 w tej kategorii odnotowano wyjątkowo dużo młodych mężczyzn (9%), co wpłynęło na ogólny wynik, gdyż kobiet zaliczających się do tej kategorii było w tym roku nawet nieznacznie mniej niż w dwóch poprzednich latach (14% wobec 15% w latach 1990–1991).

Niepracujący zarobkowo z innych powodów

W ostatnim dwudziestoleciu odsetek niepracujących, którzy nie kontynuują nauki ani nie deklarują się jako osoby bezrobotne, renciści czy prowadzący gospodarstwo domowe, wśród badanych w wieku 18–24 lata nie przekraczał 3% i był wyraźnie mniejszy niż w latach 90. XX wieku (największy był w latach 1990–1991, kiedy to do tej grupy zaliczało się ok. 9% badanych). O ile w latach 90. na ogół częściej taki status deklarowały kobiety niż mężczyźni, to w ostatnim dwudziestoleciu ta różnica zanikła.

CBOS

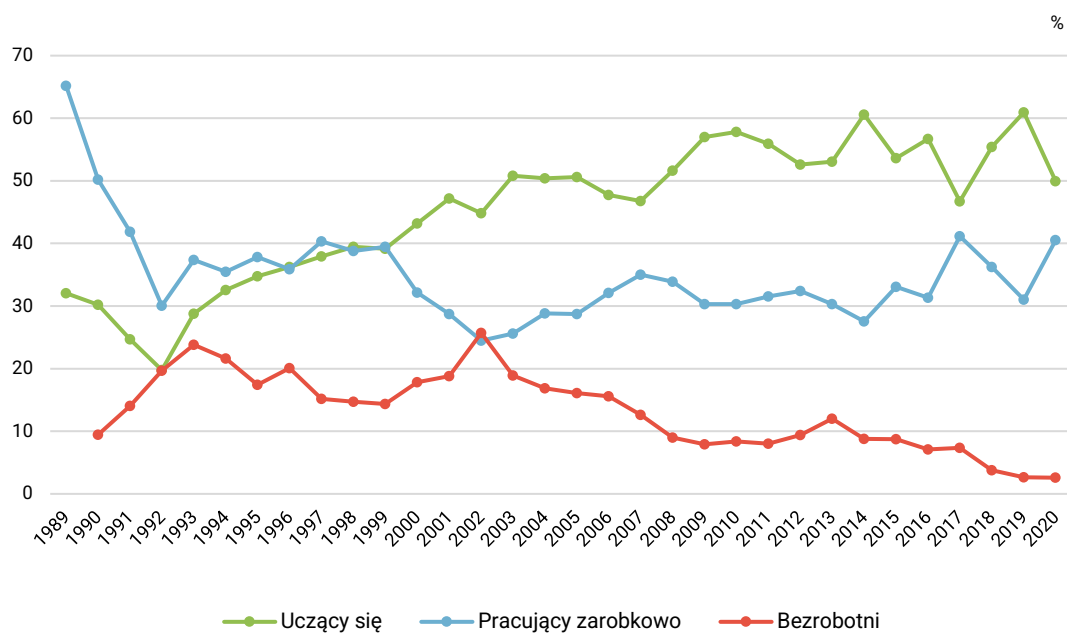
RYS. 13 Niepracujący z innych powodów w grupie wiekowej 18–24 lata

PODSUMOWANIE

W latach 1989–1995 w badaniach CBOS ankietowani w wieku 18–24 lata najczęściej określali się jako osoby pracujące zarobkowo, jednak odsetek pracujących w tej grupie systematycznie w tym okresie malał. W drugiej połowie lat 90. udział respondentów pracujących był niemal taki sam jak uczących się lub studiujących. Odsetek osób kontynuujących naukę w grupie wiekowej 18–24 lata systematycznie jednak rósł i w efekcie od roku 2000 największa część tej kohorty zaliczała się do uczniów lub studentów. Warto zauważyć, iż zmiany odsetka pracujących zarobkowo wiążą się ze zmianami odsetka bezrobotnych (spadek pierwszego współwystępuje ze wzrostem drugiego i odwrotnie). W minionych trzydziestu latach najwyższy poziom deklarowanego bezrobocia w tej grupie wiekowej odnotowaliśmy w roku 1993 (24%) i w roku 2002 (26%), a najniższy – w latach 2019–2020 (po 3%).

RYS. 14 Osoby w wieku 18–24 lata w badaniach CBOS

Wykres nie obejmuje niepracujących z innych powodów niż bezrobocie lub kontynuacja nauki

Patrząc z trzydziestoletniej perspektywy na badanych w wieku 18–24 lata można powiedzieć, iż w XXI wieku młodość Polaków wydłużyła się, jeżeli będziemy ją rozumieć jako kontynuację edukacji (a dorosłość – jako podejmowanie pracy zawodowej).

Opracowała

Barbara Badora